

Byl jasný, studený dubnový den a hodiny odbýjely třináctou. Winston Smith, s bradou přitisknutou k hrudi, aby unikl protivnému větru, rychle proklouzl skleněnými dveřmi věžáku na Sídlišti vítězství, ne však dost rychle, aby zabránil zvifnému písku a prachu vniknout dovnitř.

Chodba páchla vařeným zelím a starými hadrovými rohožkami. Na stěně na jednom konci úzkého prostoru byl připíchnut barevný plakát, který se mu svou velikostí dovnitř nehodil. Byla na něm jen obrovská tvář muže asi pětáctičtiletého, s hustým černým knírem, drsných, ale hezkých rysů. Winston zamířil ke schodům. Nemělo smysl zkoušet výtah. I v lepších časech zřídka fungoval a teď se elektrický proud přes den vypínal v rámci úsporných opatření v přípravách na Týden nenávisli. Byl v sedmém patře. Winston, kterému bylo devětatřicet a měl bércovy vřed nad pravým kotníkem, krácel bylo devětatřicet a měl bércovy vřed nad pravým kotníkem, krácel pomalu a několikrát si cestou odpočinul. Na každém poschodí naproti výtahovým dveřím na něho se zdi zírala obrovská tvář z plakátů. Byl to jeden z těch obrazů, které jsou udělaný tak důmyslně, že vás oči sledují, kam se hnete. Velký bratr tě sleduje, zněl nápis pod obrazem.

V bytě jakýsi zvucný hlas předčítal řadu čísel, která měla cosi společného s výrobou šedé litiny. Hlas vycházel z obdélníkové desky, jakéhosi matného zrcadla, jež bylo součástí povrchu stěny po pravé straně. Winston otočil knoflíkem a hlas se trochu ztišil, ale slovům bylo stále ještě rozumět. Přístroj (ve skutečnosti televizní obrazovka) se dal ztlumit, ale nebylo možné ho úplně vypnout. Popošel k oknu: malá, křehká postava, jejíž vyzáblost ještě zvyrazňovala modrá kombinéza, stejnojmenný Strany. Vlasy měl velmi světlé, tvář přirozeně ruměnou, pokožku zhrublou od drsného mýdla, tupých žiletek a chladu zimy, která právě skončila.

Ministerstvo pravdy, v newspeaku Pramíní (Newspeak byl úředním jazykem Oceánie. O její struktuře a etymologii viz Dodatek.), se děšvě lišilo od všech ostatních objektů v dohledu. Byla to obrovská stavba tvaru pyramidy ze zářivě bílého betonu, která se terasovitě vypínala do výšky 300 metrů. Z místa, kde stál Winston, se dala na bílém průčelí přečíst ozdobným písmem vyvedená tři hesla Strany:

VÁLKA JE MÍR
SVOBODA JE OTROCTVÍ
NEVĚDOMOST JE SÍLA

Tvrdilo se, že Ministerstvo pravdy má tři tisíce místností nad úrovní země a k tomu odpovídající prostory pod zemí.

Dole na ulici vítr povíval roztrhaným plakátem a slovo **Angsoc** se pokaždé objevilo a zase zmizelo. Angsoc. Posvátné zásady Angsocu. Newspeak, doublethink (podvojný myšlení), měnitelnost minulosti. Měl pocit, jako by bloudiv houštinami na dně moře, ztracený v obilném světě, kde on sám byl obludou. Byl sám. Minulost byla mrtvá, budoucnost nepředstavitelná. Jakou měl jistotu, že třeba jen jediná živoucí lidská bytost je na jeho straně? A jak mohl vědět, že panství Strany nepotrvá navždy? Jako odpověď se mu vybavila tři hesla na bílém průčelí Ministerstva pravdy:

VÁLKA JE MÍR
SVOBODA JE OTROCTVÍ
NEVĚDOMOST JE SÍLA

Vyndal z kapsy pětadvacetiletou minci. Také tam byla vyrazena táž hesla zřetelnými písmeny, a na druhé straně mince hlava Velkého bratra. Dokonce i z té mince ho ty oči sledovaly. Na mincích, na známkách, na obálkách knih, na plakátech, na transparentech a na krabičkách cigaret — všude. Stále vás sledovaly ty oči a obklopoval ten hlas. Ať člověk spal nebo bděl, pracoval nebo jedl, uvnitř nebo venku, ve vaně nebo v posteli — nebylo úniku. Nic nepatřilo člověku osobně, kromě několika kubických centimetrů uvnitř jeho lebky.

Nevěděl dopodrobna, co se děje v neviditelném bludišti, do něhož vedlo pneumatické potrubí, ale to podstatné mu bylo známo. Jakmile byly všechny opravy příslušného čísla Timesů pohromadě a zkontrolovány, vytisklo se dotyčné číslo znovu, původní tisk byl zničen a opravený výtisk byl zařazen na jeho místo v archivu. Tento proces neustálého pozměňování se používal nejen v novinách, ale i v knihách, časopisech, brožurách, plakátech, letáčcích, filmech, zvukových záznamech, kreslených filmech, fotografiích — v každém druhu literatury nebo dokumentace, která by snad mohla mít nějaký politický nebo ideologický význam. Den po dni a téměř minutu po minutě byla minulost přizpůsobována současnosti. Tímto způsobem se dala dokumentárně dokázat správnost každého záměru Strany. Nikdy nesměly zůstat zachovány žádné zprávy nebo názory, které by byly v rozporu s potřebami přítomné chvíle. Celá historie byla palimpsest, mnohokrát oškrábaný a znovu a znovu popisovaný pergamen. Pak už nebylo v žádném případě možné dokázat, že došlo k falzifikaci. V největší sekci Oddělení záznamů, daleko větší než ta, kde pracoval Winston, byli zaměstnaní lidé, jejichž povinností bylo vystopovat a shromáždit všechny původní nepřepsané výtisky knih, novin a jiných dokumentů, jež byly určeny ke zničení.

Chystal se psát deník. To nebylo protizákonné (nic nebylo nezákonné, protože žádné zákony už dávno neplatily), ale kdyby se na to přišlo, bylo celkem jisté, že by za to dostal trest smrti nebo aspoň pětadvacet let tábora nucených prací. Winston nasadil pero do násady a olízl špičku, aby ji zbavil mastnoty. Pero bylo zastaralý nástroj, dokonce i k podpisům se ho používalo jen zřídka, a Winston si jedno obstaral, tajně a dost obtížně, prostě proto, že měl pocit, že ten krásný smetanový papír si zaslouží, aby se na něj psalo skutečným perem a nikoli škrábalo propisovačkou. Vlastně ani nebyl zvyklý psát rukou. Kromě velmi stručných poznámek bylo obvyklé diktovat všechno do speakwitu (speak — mluvit, write — psát), což ovšem pro jeho momentální záměr bylo vyloučené. Namočil pero do inkoustu a na okamžik zaváhal. V útrokách ho zamrazilo. Až se dotkne papíru, bude to mít význam rozhodného činu. Drobným kostřbatým písmem napsal:

Narovnal se. Zatil ho pocit naprosté bezmoci. Především nevěděl s jistotou, jestli je rok 1984. Datum by mělo přibližně souhlasit, protože si byl docela jist, že je mu devětatřicet let, a byl přesvědčen, že se narodil v roce 1944 nebo 1945, ale v současnosti nebylo vůbec možné stanovit letopočet přesněji než v rozmezí jednoho, dvou roků.

Pro koho vlastně ten deník píše, napadlo ho náhle. Pro budoucnost, pro ty, kteří se ještě nenarodili? Jeho myšlenky chvíli bloudily kolem pochybného letopočtu na stránce a potom narazily na newspeakové slovo doublethink (double — dvojitý, think — myslet). Poprvé si uvědomil závažnost činu, k němuž se rozhodl. Jak může člověk komunikovat s budoucností? To je samo o sobě nemožné. Buď bude budoucnost připomínat současnost, a v tom případě mu nikdo nebude naslouchat, anebo se bude od ní lišit, a potom je jeho trápení zbytečné.

Znovu pohlédl na stránku v sešitě. Zjistil, že zatímco seděl a bezmocně dumal, automaticky psal dál. A nebylo to už to křečovitě neohrabané písmo jako předtím. Pero rozkošnický klouzalo po hladkém papíře a psalo úhlednými velkými písmeny:

PRYČ S VELKÝM BRATREM!
PRYČ S VELKÝM BRATREM!
PRYČ S VELKÝM BRATREM!
PRYČ S VELKÝM BRATREM!
PRYČ S VELKÝM BRATREM!

Mnohá čísla Timesů, která byla třeba i desetkrát přepsána proto, že se změnila politická orientace anebo že obsahovala chybná proroctví Velkého bratra, byla zařazena ve svazcích jednotlivých ročníků s původním datem a neexistovaly žádné jiné výtisky, které by jim odporovaly. Také původní vydání knih byla odstraněna a znovu a znovu přepisována, a knihy vycházely znovu a znovu bez nejmenší zmínky o tom, že v nich bylo něco změněno. Dokonce ani v psaných pokynech, které Winston dostával a kterých se zbavoval hned, jak je splnil, se nikdy neuvádělo, ba ani nenaznačovalo, že má být spáchán podvrh: vždy se jen konstatovalo, že jde o přepsání, omyl, tiskovou chybu anebo nesprávný citát, které je v zájmu přesnosti třeba opravit.

U stolu po Winstonově levici vzadu kdosi rychle a bez přestání mluvil; byl to nepřijemný zvuk, jako když gágá kachna, a pronikal všeobecnou vřavou v jídelně.

„Jak pokračuje Slovník?“ zeptal se Winston. Musel zvýšit hlas, aby ho v tom rámsu bylo slyšet.

„Pomalé,“ přiznal Syme. „Dělám přídavná jména. Je to fascinující.“

Při zmínce o newspeaku se celý rozzářil. Odstrčil misku, do jedné jemné ruky uchoopil kus chleba, do druhé sýr a naklonil se přes stůl, aby nemusel křičet.

„Jedenácté vydání je už definitivní,“ řekl. „Upravujeme jazyk do konečné podoby, jakou bude mít, až už nikdo jinak mluvit nebude. Až skončíme, budou se to lidé jako ty muset celé znovu učit. Ty si asi myslíš, že naše hlavní práce spočívá ve vymýšlení nových slov. Vůbec ne. My slova ničíme — moře slov, stovky denně. Otesáváme jazyk až na kost. Jedenácté vydání nebude obsahovat ani jediné slovo, které by mohlo do roku 2050 zastarat.“

Hladově se zakousl do chleba, polkl několik soust a pak mluvil dál, s vášní puntičkáře. Jeho hubená snědá tvář ožila, výsměch v očích nahradil téměř zasněný pohled.

„Je to krásné ničit slova. Samozřejmě největší odpad je u sloves a přídavných jmen, ale jsou i stovky podstatných jmen, která by se dala vyřadit také. Nejde jen o synonyma, ale i o antonyma. Koneckonců, jaké oprávnění má slovo, které je jen protikladem jiného slova? Slovo obsahuje protiklad už samo v sobě. Vezmi například adjektivum „dobrý“. A když už máš slovo jako „dobrý“, k čemu je ještě slovo „špatný“? „Nedobrý“ docela stačí — je dokonce lepší, protože je přesný protiklad, což to druhé není.“

„Chápeš, že jediným cílem newspeaku je zúžit rozsah myšlení? Nakonec dosáhneme toho, že ideozločin bude doslova nemožný, protože nebudou prostředky, kterými by se dal vyjádřit. Každý potřebný pojem bude v budoucnu vyjadřován jen jediným slovem, jehož význam bude přesně definován a jehož vedlejší významy budou vymazány a zapomenuty. V Jedenáctém vydání už od toho nejsme daleko. Ale tento proces bude pokračovat ještě dlouho po tom, až ty i já budeme mrtví. Každým rokem bude méně a méně slov a rozsah vědomí se vždy o něco zmenší. Jistě ani teď neexistuje žádný důvod ani omůlva pro páchání ideozločinů. Všechno je otázka sebekázně a ovládnutí skutečnosti. Ale nakonec ani to nebude třeba. Revoluce bude dovršená, až bude jazyk dokonalý. Newspeak je Angsoc a Angsoc je newspeak,“ dodal s jakýmsi tajuplným uspokojením. „Napadlo tě někdy, Winstone, že asi v roce 2050 nejspíš nebudou nazívat jedinou lidskou bytost schopnou rozumět rozhovoru, jaký právě vedeme?“

„Až na...“ začal Winston nejistě, a pak toho nechal.

Už měl na jazyku „Až na proléty“, ale pak se zarazil, protože si nebyl úplně jist, zda taková poznámka není trochu nepravděpodobná. Syme však vyrušil, co chtěl říci.

„Proléti nejsou lidi,“ řekl nebdale.

Strana člověka nabádá, aby odmítl svědectví vlastních očí a uší. To je její konečný a nejpodstatnější příkaz. Jeho naděje však zeslábla, když si pomyslel, jaká obrovská síla stojí proti němu, s jakou lehkostí by ho kterýkoli stranický intelektuál vyřídil v debatě tím, že by ho zahrnul pečlivě volenými argumenty, kterým by ani nerozuměl, natož aby na ně odpověděl. A přesto je v právu! Oni se mylí a on má pravdu. Co je zřejmé, prostě a pravdivě, to je třeba bránit. Samozřejmě jsou pravdivé, na tom trvají! Hmotný svět existuje, jeho zákony se nemění. Kameny jsou tvrdé, voda je mokrá, volné předměty také dávají směrem ke středu Země. S pocitem, že to říká O'Brienovi a také že razí významnou zásadu, napsal:

Svoboda znamená svobodně prohlásit, že dvě a dvě jsou čtyři. Jestliže tato je dáno, všechno ostatní z toho vyplývá.

„Není tu obrazovka!“ neubránil se.

„Ach,“ řekl starý muž, „nikdy jsem nic takového neměl. Příliš drahé. A nikdy jsem jaksí necítil potřebu to mít. Tady v koutě je pěkný sklápěcí stůl. Ale musel byste tam samozřejmě dát nové panty, kdybyste chtěl používat boční desky.“

V druhém rohu stála knihovnička a Winston k ní okamžitě zamířil. Nic než brak. Knihy byly v prolétských čtvrtích zabavovány a ničeny se stejnou důkladností jako všude jinde. V celé Oceánii pravdě-

V následující chvíli, bylo těžké říci či zásluhou, se ocitla v jeho náručí. Zpočátku necítil nic, jen tomu nemohl uvěřit. Mladistvé tělo se k němu vzpínalo, do tváře mu padala záplava jejích tmavých vlasů a opravdu! to vlastně ona zvedla hlavu a on líbal její široká červená ústa. Objala ho kolem krku a říkala mu miláčku, drahý, milovaný. Strhl ji na zem, vůbec se nezdáhal, mohl s ní dělat, co chtěl. Ale pravda je, že nepocítoval nic tělesného, kromě její blízkosti. Jen tomu stále nemohl věřit a byl pyšný. Byl rád, že je s ní, ale zatím po ni netoužil. Ke všemu došlo příliš rychle, její mládí a pívab ho vyděsily, už si příliš navykli žít bez žen — nevěděli proč. Dívka se nadzvedla a vytáhla si z vlasů modrý zvonek. Seděla proti němu a položila mu paži kolem pasu.

„To nevádi. Nemáme naspěch. Máme celé odpoledne. Není tohle skvělá skrýš? Našla jsem ji jednou, když jsem se ztratila na společném výletě. Kdyby někdo přišel, slyšeli bychom ho už na sto metrů.“

„Jak se jmenuješ?“ zeptal se Winston.

„Julie. Já vím, že ty se jmenuješ Winston Smith.“

Za starých časů, uvažoval, se mu podíval na dívčí tělo, viděl, že je žádoucí, a příběh skončil. Dnes však člověk nemůže mít čistou lásku ani čistou rozkoš. Žádný cit není čistý, všechno je smíšeno se strachem a nenávistí. Jejich objetí bylo bitvou, vyvrcholení vítězstvím. Úder zasazený Straně. Politický akt.

Syme zmizel. Jednoho rána nepřišel do práce, několik lehkomyšlných lidí komentovalo jeho nepřítomnost. Další den už se o něm nikdo nezmínil. Třetího dne se šel Winston podívat do vestibulu v Odběrně dělení záznamů na vývěsku. Na jedné z vyhlásek byl tištěný seznam členů Šachového kroužku, k nimž patřil i Syme. Seznam vypadal téměř přesně jako předtím — nic nebylo vyškrtáno — ale byl o jedno jméno kratší. To stačilo. Syme přestal existovat; nikdy neexistoval.

„Věříme, že existuje nějaké spiknutí, tajná organizace, která pracuje proti Straně, a vy jste do ní zapojeni. I my se chceme zapojit a pracovat pro to. Jsme nepřátelé Strany. Nevěříme v zásady Angsocu. Jsme ideozločinci. A navíc cizoložníci. Říkám vám to, protože se vám chceme vydat na milost. Jestli chcete, abychom uvedli další zločiny, jsme k tomu ochotní.“

podobně neexistovala kniha vytištěná před rokem 1960. Stařec pořád stál s lampou v ruce před obrazem v rámu z růžového dřeva, který visel na druhé straně krhu, proti posteli.

„Jestli se náhodou zajímáte o staré tisky...“ začal s citem.

Neodpustitelným zločinem byla promiskuita mezi členy Strany. Přestože to byl jeden ze zločinů, k nimž se obžalovaní při velkých čistkách vždy přiznávali, bylo obtížné si představit, že by k něčemu takovému skutečně docházelo.

Cílem Strany nebylo jen předcházet tomu, aby mezi muži a ženami vznikaly vztahy, které nebylo možné kontrolovat. Právým, i když nevyhlášeným cílem bylo odstranit ze sexuálního aktu veškerou rozkoš. Ani tak láska, ale erotika byla nepřítel, a to jak v manželství, tak mimo ně.

Při pohledu na slova *Miluji tě* se v něm vzdmlula touha zůstat naživu a podstupovat drobná rizika mu najednou připadala hloupé. Bylo už třiatřicet hodin, když se octl doma v posteli — ve tmě byl člověk bezpečný i před obrazovkou, pokud zůstal potichu — a mohl souvisle přemýšlet.

Musí vyřešit jeden praktický problém: jak se dostat s dívkou do styku a domluvit si schůzku. Už neuvažoval o možnosti, že by to mohla být past. Věděl, že tomu tak není, její vzrušení, když mu vzvak po dávala, bylo příliš nepochybné. Bylo vidět, jak je vyděšená, což se dalo pochopit. Také ho ani nenapadlo její výzvu odmítnout. Před pěti dny ještě uvažoval o tom, že jí rozbije lebku dlažební kostkou, ale na tom teď nezáleželo. Myslel na její nahé mladé tělo, jak je v něm ve snu. Předtím si představoval, že je hloupá jako ostatní, že má v hlavě jen lži a nenávist a v útrobách led. Roztrásl se jako v horečce, při pomýšlení, že by ji mohl ztratit, že by mu to bílé mladé tělo mohlo uniknout. Nejvíce se však bál, že si to dívka prostě rozmyslí, jestli se s ní rychle nespojí. Setkat se s ní však bylo nesmírně obtížné. Bylo to jako pokoušet se o tah v partii šachu, když už má mat. Kam se člověk vrtl, všude ho sledovala obrazovka. Možné způsoby komunikace ho vlastně napadly v prvních pěti minutách po přečtení vzkazu; ale teď, když měl čas přemýšlet, probíral je jeden po druhém, jako kdyby si rozkládal nástroje po stole.

„Věřila byste,“ řekl, „že jsem do této chvíle nevěděl, jakou barvu mají vaše oči?“ Všiml si, že jsou hnědé, spíš světlehnědé, s tmavými řasami. „Když teď vidíte, jaký ve skutečnosti jsem, dá se to vydržet?“

„Ano, proč ne?“

„Je mi devětatřicet. Mám ženu, které se nemohu zbavit, křečové žíly a pět falešných zubů.“

„Na tom nesejde,“ řekla dívka.

Jak dlouho tam dole byl, nevěděl. Od chvíle, kdy ho uvěznil, neviděl ani tmou ani denní světlo. Kromě toho nebyly jeho vzpomínky souvislé. Byly chvíle, kdy se jeho vědomí, dokonce i takové vědomí, které si člověk uchovává ve snu, zastavilo a obnovilo až po intervalu prázdnoty. Ale nemohl si ověřit, zda intervaly trvaly dny, týdny anebo jen pár vteřin.

Celá hrůza začala prvním úderem do lokte. Teprve později si uvědomil, že to všechno byla jen předehra, rituál, jemuž byli podrobeni skoro všichni vězni. Existoval dlouhý výčet zločinů — špionáž, sabotáž a podobně — ke kterým se vlastně musel přiznat každý. Přiznání byla jen formalita, i když mučení bylo skutečné. Nemohl si vzpomenout, kolikrát ho zbili a jak dlouho bití trvalo.

„Tak kde tedy minulost existuje, pokud vůbec existuje?“

„V záznamech. Je zapsána.“

„V záznamech. A...?“

„V myslí. V lidské paměti.“

„V paměti. Tak, velmi dobře. My, Strana, ovládáme všechny záznamy a my také ovládáme veškerou paměť. Takže ovládáme minulost, ne?“

„Ale jak můžete lidem zabránit, aby si pamatovali události!“ vykřikl Winston, který zase na okamžik zapomněl na číselník. „Podvědomě, i když se tomu člověk brání. Jak můžete ovládat paměť? Můžete neovládat.“

O'Brien se zatvářil přísně. Položil ruku na číselník.

„Naopak,“ řekl, „tys ji neovládl. To tě přivedlo až sem. Jsi tu, protože jsi nebyl dost pokorný, dost ukázněný. Nechceš se podrobit, což je cena za duševní zdraví. Dal jsi přednost tomu být šilný, být sám jako menšina. Jedině ukázněná mysl chápe realitu, Winstone. Ty věříš, že realita je něco objektivního, vnějšího, co existuje samo o sobě. Věříš rovněž, že podstata skutečnosti je samozřejmá. Když sám sebe klameš a myslíš si, že něco vidíš, předpokládáš, že každý vidí tutéž věc tak jako ty. Ale já ti říknu, Winstone, že skutečnost není mimo nás. Realita existuje v lidském vědomí a nikde jinde. Ne ve vědomí jednotlivce, které se může mýlit a i tak brzy zaniká; ve vědomí Strany, které je kolektivní a nesmrtelné. Cokoli Strana považuje za pravdu, je pravda. Realitu není možné vidět jinak než očima Strany. Tento fakt se budeš muset znovu naučit, Winstone. K tomu je třeba změnit své vědomí, vynaložit vůli. Nejprve se musíš pokouřit, pak se uzdravíš.“